

**VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA**

Belgijos lietuvių mąstytojai: Eduardo Cinzo-Čiužo, atvejis
Referatas

Darbą parengė: Dainius Makauskas HMF
„Lietuvos istorijos“ magistrantūros 1 k.

Turinys

Įvadas	3 p.
1. Eduardo Cinzo- Čiužo literatūrinis stilius ir Lietuvos motyvas jame	5 p.
2. Eduardo Cinzo-Čiužo priėmė į Sovietų Sąjungą priežastys.....	7 p.
Išvados	9p.
Literatūros ir šaltinių sąrašas	10p.

Įvadas

Eduardas Cinzas – vienas iš negausių lietuvių išeivių gyvenusių ir kūrusių Belgijoje. Eduardas Cinzas gimė Žemaitijoje, Rietavo miestelyje, 1924 m. balandžio 14 d. neturtingų valstiečių šeimoje, ors ir augo pačiame Rietavo miesto centre esančiame dvare. E. Cinzas mokėsi Rietavo vidurinėje mokykloje, vėliau mokslus tęsė Telšiuose. 1944 m. per karo sumaištį atsidūrė Vokietijoje, o 1947 m. išvyko į Belgiją užsidirbti, bet nelaimingo atsitikimo dėka joje liko iki savo gyvenimo pabaigos. E. Cinzas baigė elektrotechnikos institutą, dirbo anglių kasyklose. Pirmuosius pokario metus Eduardas Cinzas nusprendė praleisti Europoje nes tikėjosi, kad galės greitai sugrįžti į Lietuvą, dėl to neišvažiavo į Jungtiniais Amerikos Valstijas manė, norėjos būti arčiau Lietuvos, bet šiuos planus pakoregavo tragiška nelaimė, po kurios Eduardas Cinzas neteko abiejų savo. Įvykusi nelaimė nesugniuždė šio kūrėjo nes jis ėmėsi aktyvaus literatūrinio darbo. Redagavo Belgijos lietuvių laikraštį Gimtoji šalis¹. Jo knygos buvo leidžiamos Sovietinėje Lietuvoje ir net Jungtinėse Amerikos valstijose.

Šio darbo tikslas – Pristatyti ir aptarti Eduardo Cinzo atvejį išeivijos kontekste ir santykiuose su Sovietine Lietuva. Šiam tikslui įgyvendinti darbe – išsikelti du pagrindiniai uždaviniai:

1. apibrėžti Eduardo Cinzo vietą išeivių rašytojų tarpe;
2. nustatyti kokios priežastys nulėmė Eduardo Cinzo pakvietimą į Sovietų Sąjungą ir jo darbų spausdinimą čia

Temos aktualumas yra pats darbo unikalumas. Nors praėjo jau daugiau kaip dvidešimt metų po autoriaus mirties, manyčiau, kad Eduardo Cinzo literatūrinis palikimas, tai yra jo novelės ir romanai neprarado savo unikalumo ir aktualumo šiai dienai, ir dėl to neturėtų būti užmiršti. Mančiau, kad atėjo laikas iš naujo pažvelgti į Eduardą Cinzą-Čiužą ne tik kaip į rašytoją, bet kaip ir į žmogų turėjusį savitą ryšį su Lietuva ir lietuviškumu.

Darbo chronologija Šio darbo chronologija apima Eduardo Cinzo noveles ir romanus išleistus po pasitraukimo iš Lietuvos ir užsibaigia su Lietuvos nepriklausomybės paskelbimu.

Darbe naudojami šaltiniai – kaip buvo minėta ankščiau šiame darbe buvo naudojami šaltiniai, tai yra Eduardo Cinzo knygos, kurios buvo leistos Sovietų Lietuvoje (1981 m. *Spąstai*, 1986 m. *Raudonojo arklio vasara; trys liūdesio dienos (Mona)* ir 1990 m. išleista *Šventojo Petro šunys: Itališkos novelės*), bei Jungtinėse Amerikos valstijose leistos knygos (1972 m. *Brolio Mykolo gatvė* 1975 m. *Raudonojo arklio vasara* . Per darbo chronologijoje pateiktą laiką autorius išleido septynias knygas, Keturias Jungtinėse Amerikos Valstijose ir tris Sovietų Sąjungoje. Mančiau, kad derėtų išsamiau apžvelgti ir pristatyti kai kurias svarbesnes autoriaus knygas:

---

¹ V. Urbonas, *Lietuvos žurnalistikos istorija II dalis*, Klaipėda, 2004,

Pirmoji Eduardo Cinzo knyga buvo išleista 1972 metais Čikagoje vadinosi *Brolio Mykolo Gatvė*². Šis Eduardo Cinzo debiutas pelnė jam šlovę ne tik Jungtinėse Amerikos valstijose, bet ir atkreipęs į jį dėmesį ir iš Sovietų Sąjungos rašytojų pusės. O pats sėkmingiausias Eduardo Cinzo kūrinys buvo *Raudonojo arklio vasara* dėl kurio spausdinimo tuo pat metu kovojo jau abidvi pusės.

Tai pat šis darbas vargu ar būtų išvydęs dienos šviesą, be Giedriaus Židono *straipsnio Darbuose ir dienose: Tarp šlovės ir pasmerkimo Eduardas Cinzas*³, tai turbūt pats išsamiausias mokslinis darbas iki šiol tyręs Eduardo Cinzo asmenybę bei jo literatūrinį palikimą.

Tai pat rašant šį darbą buvo naudojamasi ir įvairiais straipsniais, bei konferencijų medžiaga skirta 85-ojo Eduardo Cinzo gimtadienio garbiai.

---

² E. Cinzas, *Brolio Mykolo gatvė*, Čikaga, 1972;

³ G. Židonas, *Tarp šlovės ir pasmerkimo Eduardas Cinzas, Darbai ir dienos*, 2005 m., P. 119- 152;

1. Eduardo Cinzo- Čiužo literatūrinis stilius ir Lietuvos motyvas jame

Vienas iš mažiausiai pažystamų Lietuvos egzilio istorijos tyrinėtojų, iš iškiliųjų išeivijos rašytojų yra Eduardas Cinzas-Čiužas, kurio darbai buvo spausdinami ne tik Jungtinėse Amerikos valstijose, Jungtinėje karalystėje, bet ir Sovietų Sąjungoje, tai jį darė neeiline asmenybe⁴. Nors iš lietuvių enciklopedijos sunkiai galima būtų susidaryti tokio įdomaus ir unikalaus žmogaus vaizdinį, koks buvo Eduardas Cinzas. Kaip pastebi Giedrius Židonas *Darbuose ir dienose* Eduardas Cinzas buvo pirmasis egzilio rašytojas įstojęs į atkurtąją Lietuvos rašytojų sąjungą, jo rašyba buvo priskirta unikaliai tik jam pačiam būdingai rašymo stilistikai, kuri buvo atskirta nuo išeivių ir sovietinės Lietuvos kūrėjų⁵. Viena vertus jo sėkmė Sovietinėje Lietuvoje lėmė Eduardo Cinzo dalinį pasmerkimą išeivijos lietuvių tarpe, o kitą vertus ir gana aršų Sovietinės Lietuvos rašytojų kaltinimą dėl per mažo sovietinės tikrovės vaizdavimo. Nors autorius ir ganėtinai dažnai lankė Sovietinę Lietuvą, net penkis kartus ir buvo verbuojamas sovietų agentų, bet vis tiek sugebėjo išlikti kaip neutralus rašytojas. Atsigręžimas į Lietuvą ir jos žmones buvo Eduardo Cinzo tikslas gyvenime, kuriuo norėjo paskatinti ir kitus išeivius bendrauti su lietuviams sovietinėje Lietuvoje, kad ir nelaisvoje ir patirti ją „savu kailiu“, o ne tik iš kitų pasakojimų apie ją ir savų atsiminimų išsineštų iš jos.

Nors rašyti Eduardas Cinzas pradėjo anksti, dar iki karo, o karo metais rašė pogrindyje ir po karo DP stovyklose, bet aktyviau pradėjo spausdinti savo darbus tik po nelaimės, kurios metu neteko kojų. Eduardas Cinzas tik tada pradėjo rašyti viešai pirmiausiai į lietuvių laikraščius Belgijoje, Jungtinėje karalystėje, o vėliau Jungtinėse Amerikos Valstijose, nusprendus neberašyti sau į „stalčių“ kaip darė ankščiau⁶.

Eduardo Cinzo literatūros stilius - fenomenas lietuvių rašytojų tarpe. Kai DP stovyklose susiformavusi atskira lietuvių literatūros srovė, nuo likusiųjų Lietuvoje, jos konkuravo tarpusavyje, o šioje situacijoje kaip visiškas fenomenas atsiranda Eduardo Cinzo kūryba, kuri nėra nei nostalgiškas, tai yra ne užsiimanti išpūstomis demencijomis apie senąją Lietuvą ir jos grožį, nei homosovietiškas, nesistengianti vaizduoti išnaudojamuosius darbininkus kapitalistiniame vakarų pasaulyje, jo kūrybos turinys buvo vakarietiškas, beveik nesusaistytas nei su Lietuva nei su lietuviams (tik tai kai kurie veikėjų vardai jo kūriniuose buvo lietuviški), o pateikimas, t. y. kalba, visada tik lietuviškas. Eduardo Cinzo rašymo stilistika ir turinys atitiko Kafkiškojo bei Kamiu pasaulio naratyvų mišinį, kuris nuo penktojo dešimtmečio išpopuliarėja vakaruose, viena vertus jis ganėtinai pilkas ir linkęs į vidinius apmąstymus (t. y. Kamiu pasaulis), o kita vertus jo personažai pasižymi Kafkos personažams būdingais antropomorfiniais psichologiniais bruožais kurie šaržuoja neretai sudėtingą ir šaltą visuomenės bei mažojo žmogaus jausenas dideliame pasaulyje, kuris vis labiau panašėja į mašiną. Eduardo Cinzo kūryba yra artima ir Antano Škėmos literatūrai, bet čia nederėtų dėti lygybės ženklą, juos gerokai skiria lietuviškumo naudojimas savo kūriniuose, Antanas Škėma naudojo daug

⁴ Vygantas Šiuokščius, *Visuotinė lietuvių enciklopedija IV*, Vilnius, 2003 m., P. 136 - 137

⁵ G. Židonas, *Tarp šlovės ir pasmerkimo Eduardas Cinzas, Darbai ir dienos*, 2005 m., P. 119- 152;

⁶ Ten pat...

daugiau lietuviškų motyvų, nevengia pasakoti apie senąją Lietuvą kitaip nei Eduardas Cinzas, kuris pabrėžtinai vengė to senosios Lietuvos vaizdinio. Galima būtų teigti, kad Eduardas Cinzas lietuviybę pildė tuo metu dar sąlyginai nauju lietuviybės modeliu kuris nereikalavo tiesioginės konfrontacijos su esama realybe (t. y. sovietų okupuota Lietuva), Eduardas Cinzas rašė taip tarytum Lietuvos okupacija nėra pasaulio pabaiga, jam okupacijos faktas nebuvo labai reikšmingas, supaprastinant gali atrodyti, kad Eduardui Cinzui Lietuva niekada nebuvo okupuota, o gyvenanti savo nepriklausomą ramų gyvenimą ir dėl to nėra reikalo kelti lietuviškumo išsaugojimo problemas, čia ir atsiskleidžia esminė Eduardo Cinzo kūrybos ir gyvenimo filosofija – išlikti politiškai neutraliu. Eduardas Cinzas nemanė, kad politinė situacija kaip nors turėtų riboti kūrybos laivę, ir nulemti jos stagnaciją. Nors šiam teiginiui, kad Eduardui Cinzui lietuviškumas nebuvo svarbus, kurį deklaravo pats Eduardas Cinzas (gal būti dėl politinių priežasčių) būtų galima paprieštarauti nes Lietuviškas motyvas visada yra aktualus ir ryškus Eduardo Cinzo kūryboje ir yra juntamas per kalbą kuria yra sąmoningai konstruojami jo pasakojimai.

Eduardas Cinzas - vienas iš nedaugelio lietuvių rašytojų rašė apie priklausomybes, psichiatriją. Šios temos, o ypač psichiatrija buvo artima vėl gi Antano Škėmos kūrybai, tačiau Eduardas Cinzas atsisakė perdėtos nostalgijos ir romantikos jausenos kuri yra juntama Antano Škėmos *Baltoje drobulėje*⁷ ir kituose jo kuriniuose ir ją pakeitė labiau moksliniu ir socialiniu psichine liga sergančio žmogaus kasdienybės aprašymu, kuris buvo paremtas ilgamečiu domėjimusi šia tema, bei buvimo su psichiniais ligoniais ir su juos gydančiais daktarais, tai jis darė specialiai renkant medžiagą knygoms. Eduardas Cinzas yra sakęs interviu metu Plungės krašto savaitraščiui *Saulutė - geriau pažinsi tikrovę pabendravęs su žmonėmis*⁸.

---

⁷ A. Škėma, *Balta drobulė*, Vilnius, 2005 m

⁸ Laiškai iš Plungės // *Saulutė*, 1992 m., lapkritis, P. 20 – 27;

2. Eduardo Cinzo-Čiužo priėmė į Sovietų Sąjungą priežastys

Norint suvokti Eduardo Cinzo patrauklumo Sovietų Sąjungai priežastys, būtina įsigilinti į Eduardo Cinzo biografiją ir kūrybą. Eduardą Cinzą galima būtų pavadinti vieniša sala lietuvių išėivijoje rašytojų tarpe. Gali būti, kad toks Eduardo Cinzo atsiribojimas nuo didžiųjų lietuviybės centrų Europoje ir Amerikoje Sovietų sąjungai buvo priimtinas nes tokia rašytojo sąlyginė saviizoliacija galėjo būti palaikoma kaip silpnumas ir galimybė lengviau patraukti rašytoją veikti Sovietų sąjungos propagandiniams tikslams. Tai pat sovietų sąjungai turėjo būti patraukli ir Eduardo Cinzo biografija, tai yra tas faktas, kad autorius buvo kilęs iš paprastos neturtingos šeimos, ta pat tai, kad rašytojas yra tapęs invalidu (praradę abidvi kojas) nelaimingo atsitikimo metu ir dar tas faktas, kad jis dirbo sunkų fizinį darbą Belgijos anglių kasyklose, sudarė tikro proletaro kurį išnaudojo buržuaziniai kapitalistai įvaizdį. Eduardo Cinzo kūryba tai pat didžiąja dalimi buvo priimtina Sovietiniai valdžiai, visų svarbiausia Eduardas Cinzas nėra savo novelėse ir romanuose kaip nors akivaizdžiai pasmerkęs ar kritikavęs Sovietų valdžią. Antra, Eduardas Cinzas nevengė antiklerikalistinių pasisakymų tokių kaip romane *Raudonojo arklio vasara*:

*Klebonas niekuo nesiskyrė nuo anekdotuose minimų kaimo kunigų. Storas, baltų plaukų apie plikę, švariai nuskusto gerojo Budos veidu, kurį puošė metalinių rėmų akiniai*⁹.

Tokių antiklerikalinių pasisakymų ir dar aštresnių galima aptikti ankstesnėje Eduardo Cinzo kūryboje, o ypač novelėje *Brolio Mykolo gatvė*¹⁰, gali būti, kad būtent šis kūrinys ypač patikęs sovietiniams kritikams ir atvėrė Eduardui Cinzui kelią į Sovietų Sąjungą¹¹. Giedrius Židonas pastebi, kad prie to dar galėjo prisidėti ir sąlyginai dažnai neigiamas vakarų pasaulio vaizdavimas¹².

Kartu reikėtų aptarti ir tai kas darė Eduardo Cinzo kūrybą nepatrauklią sovietų valdžiai - pirma, tai kad jo brolis Antanas buvo nušautas sovietų už antisovietinę propagandą kurią rašė ir platino su pačiu Eduardui Cinzu pirmosios Sovietų okupacijos metais. Antra, ta kad pasitraukęs į Vokietiją vis dar karo metais Eduardas Cinzas tarnavo Vokiečių pusėje ir dalyvavo kovos veiksmuose prieš sovietus, rytų fronte, nors ir iš jų greitai dezertyravo. Kaip pastebi Giedrius Židonas Eduardo Cinzo kūryboje yra nemažai užslėptų sovietinę valdžią pajuokiančių aspektų¹³.

Nepaisant to Vytautas Kazakevičius tuo metu ėjas kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komiteto pirmininko pavaduotojo pareigas pastebėjo Eduardą Cinzą, gal būti, kad nutylint neigiamus jo biografijos įrašus, dėl nežinojimo arba specialiai juos nutylint nuo aukštesniųjų valdininkų ir jį taip pakvietus į Sovietų Lietuvą. Tai gi Vytautas Kazakevičius yra vienas iš pirmųjų sovietinės Lietuvos lietuvių per savo darbą atradęs

⁹ E. Cinzas, *Raudonojo arklio vasara*, Čikaga, 1975 m., P. 16;

¹⁰ E. Cinzas, *Brolio Mykolo gatvė*, Čikaga, 1972

¹¹ V. Kazakevičius, *Brolio Mykolo gatvėje // Pergalė*. 1970 m. Nr.8, P. 181-184;

¹² G. Židonas, *Tarp šlovės ir pasmerkimo Eduardas Cinzas, Darbai ir dienos*, 2005 m., P. 127;

¹³Ten pat... P. 121 - 126;

Eduardo Cinzo kūrybą ir jį atvežęs į Lietuvą. Gali būti, kad V. Kazakevičius neturėjo vien tik tai propagandinės Eduardo Cinzo verbavimo intencijos, o veikiau suvogdamas tuometines valdžios realijas per argumentus patrauklius sovietiniai valdžiai ir galimai nutylint netinkamus autoriaus geografijos faktus, atvedė Eduardą Cinzą į Sovietų Lietuvą, visų pirma pateikiant Eduardą Cinzą kaip gero rašytojo pavyzdį tuometiniams sovietiniams rašytojams, o antra kaip politinę priemonę ir kartu galimybę patraukti neutralų išėivį į savo pusę, taip suduodant smūgį kitiems lietuvių egzilio rašytojams, kurių tarpe jis buvo sulaukiąs visuotinio pripažinimo.

Pabaigai, apžvelgus Eduardo Cinzo kūrybos bruožus ir jo santykį su Sovietine Lietuva ir lietuvių išėiviais, tenka pritarti Giedriaus Židono įžvalgoms, kad Eduardas Cinzas rašė išprususiam skaitytojui, jo kūryboje nėra pseudo romantinių elementų, perdėtos nostalgijos Lietuvai, vietoje to yra gilinamasi į aktualias tuometines problemas kaip priklausomybė, tikėjimas, bei psichinė žmogaus būseną, per įdomius ir unikalius frikcinių veikėjų charakterius, bei dialogus, autorius norėjo skaitytoją priversti permąstyti savo vertybių sistemą¹⁴. Dėl šių priežasčių, mano galva, Eduardas Cinzas turėtų būti daug labiau tyrinėjamas ne tik kaip rašytojas, bet ir kaip mąstytojas, kuris turėjo unikalų ryšį laviruojant tarp egzilio lietuvių ir Sovietų Lietuvos.

Pabaigai reikia pasidžiaugti, kad šiuo metu Eduardo Cinzo palikimas ti yra archyvas yra saugomas ir tvarkomas Rietave, autoriaus gimtinėje, kur jo garbiai yra organizuojami įvairūs renginiai, bei konferencijos.

---

¹⁴ Ten pat.. P. 129;

Išvados

1. Apibrėžiant Eduardo Cinzo vietą išeivijos lietuvių rašytojų tarpe, išryškėja unikali neutrali Eduardo Cinzo pozicija ne tik jo kūrinuose, bet ir kultūriniame politiniame gyvenime, ši neutrali pozicija laviravo tarp DP stovyklose susibūrusių ir vėliau po visą pasaulį išsibarsčiusių lietuvių išeivių rašytojų stiliaus ir tar Sovietų Lietuvos rašytojų stiliaus bei pažiūrų.
2. Nustatant kokios priežastys nulėmė Eduardo Cinzo pakvietimą į Sovietų Sąjungą ir jo darbų spausdinimą joje, galime išskirti esminę priežastis, tai yra, Eduardo Cinzo teigiami biografijos faktai, autoriaus saviizoliacija nuo didžiųjų lietuvių išeivių centrų, bei socialiai jautrios literatūros stilius, kuris nesmerkė sovietų valdžios.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

Šaltiniai

1. Cinzas E., *Brolio Mykolo gatvė*, Čikaga, 1972.
2. Cinzas E., *Mona*, Čikaga, 1981.
3. Cinzas E., *Raudonojo arklio vasara*, Čikaga, 1975.
4. Cinzas E., *Raudonojo arklio vasara; Trys liūdesio dienos (Mona)*, Vilnius, 1986.
5. Cinzas E., *Spąstai*, Vilnius, 1981.
6. Cinzas E., *Šventojo Petro šunynas*, Čikaga, Ateitis, 1984.
7. Cinzas E., *Šventojo Petro šunynas; Itališkos novelės*, Vilnius, 1990.

Istoriografija:

1. Cinzas E., *Sutemose*, Vilnius, 1996.
2. Kazakevičius V., *Brolio Mykolo gatvėje // Pergalė*. 1970 m. Nr.8.
3. Kubilus V., *Egzilio literatūra. Eduardas Cinzas (1996)*, internetinė nuoroda: <http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/6398-vytautas-kubilius-egzodo-literatura-eduardas-cinzas-1996> (žiūrėta 2016.06.05).
4. *Saulutė* (laikraštis), Lapkritis. 1992.
5. Stanionis T., *Vasara po raudonojo arklio kanopomis (Eduardas Cinzas. Raudonojo arklio vasara, 2008)*, internetinė nuoroda: <http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/3541-tomas-staniulis-vasara-po-raudonojo-arklio-kanopomis-eduardas-cinzas-raudonojo-arklio-vasara.html?catid=97%3Ac> (žiūrėta 2016.06.05).
6. Šerelytė R., *Meilė ir likimas kalnuose (Eduardo Cinzo, raudonojo arklio vasara, 2008)*, internetinė nuoroda: <http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/4082-renata-serelyte-meile-ir-likimas-kalnuose-eduardas-cinzas-raudonojo-arklio-vasara-2008.html?catid=97%3Ac> (2016.06.05).
7. Šerelytė R., *Meilė prieš beprotybės smėklą (minint 85-ąsias Eduardo Cinzo gimimo metines, 2009)*, internetinė nuoroda; <http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/4157-renata-serelyte-meile-pries-beprotybes-smekla-minint-85asias-eduardo-cinzo-gimimo-metines-2009.html> (žiūrėta 2016.06.05).
8. Škėma A. *Balta drobulė*, Vilnius, 2005 m.
9. Urbonas J. V., *Žurnalistikos enciklopedija*, Vilnius, Pradai, 1997.
10. Urbonas J. V., *Lietuvos žurnalistikos istorija II dalis*, Klaipėda, 2004.
11. *Visuotinė Lietuvių enciklopedija IV*, Vilnius, 2003 m.,
12. Židonas G., *Tarp šlovės ir pasmerkimo Eduardas Cinzas // Darbai ir dienos*, 2005.